

Поступове відновлення промислової переробки в Україні є прямим наслідком стабілізації діяльності значної кількості підприємств, завершення процесів релокації, формування нових логістичних зв'язків та налагодження системного виробництва.

Література:

1. Державна служба статистики України.
URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.01.2025).
2. Україна у світовому металургійному виробництві за 10 місяців 2024 р.
URL: <https://www.ukrmetprom.org/ukraina-u-svitovomu-metalurgiyному-v-45/>
(дата звернення: 20.01.2025).

КЛЮЧОВІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО ТВАРИННИЦТВА У ВІДПОВІДНОСТІ ІЗ СУЧАСНИМИ ВИМОГАМИ В МЕНЕДЖМЕНТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Маренич Т.Г., доктор економічних наук, професор,
Інститут тваринництва НААН України, м. Харків, Україна
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-3162-7394>

За оцінками ФАО Україна має можливості для значного (до 3-х і більше разів) нарощування обсягів виробництва та експорту сільськогосподарської продукції за умови кращого використання наявного агроресурсного потенціалу [1, с. 11]. Недостатній рівень його використання обмежується цілим рядом факторів, головними із яких є деградація ґрунту, а також дефіцит природного вологозабезпечення. Умови для ведення сільського господарства в Україні ускладнюються і кліматичні зміни. Для аграріїв нині зміни клімату, разом з військовими діями, є одними з головних ризиків у їхній виробничій діяльності та отриманні прибутку.

Тваринництво в Україні має важливе значення для продовольчої безпеки країни та значний експортний потенціал. Однак фактичний стан галузі за останні 30 років не відповідає її можливостям, і відзначається стійким зниженням чисельності більшості видів сільськогосподарських тварин. Зміни, які відбулися в спеціалізації вітчизняних аграрних підприємств, унеможливають досягнення високої ефективності підприємствами-виробниками тваринницької продукції та вимагають корекції підходів до організації та управління

основною діяльністю та розвитком сільськогосподарських товаровиробників з урахуванням вимог сьогодення.

Зниження поголів'я великої рогатої худоби та корів є тривалою проблемою для України, зумовленою відсутністю ефективних державних програм підтримки аграріїв. Війна ще більше ускладнила ситуацію в галузі. У прифронтових регіонах часто трапляються випадки загибелі ВРХ через обстріли. Багато фермерів залишили своїх тварин на окупованих територіях, де вони були продані на м'ясо. Зменшення поголів'я також відбувається через вибраковку та забій тварин, поранених під час бойових дій. Пасовища та поля забруднені мінами й снарядами, а також зменшення площ сільськогосподарських земель через окупацію ускладнили годування тварин. Для економії кормів фермери переводили худобу на дворазове годування та коригували раціони, що призводило до зниження надоїв. На окупованих територіях неможливість доглядати за тваринами та відсутність доїння спричинили серйозні захворювання. Обладнання ферм було викрадено, а багато фермерів у часи війни не готові інвестувати в збільшення поголів'я через високі витрати на корми, паливо, електроенергію та логістику. Більшість підприємств стикаються з браком оборотних коштів та кредитних ресурсів для відновлення виробництва та інфраструктури.

Порівняно з 1990 роком в Україні поголів'я великої рогатої худоби наразі становить лише 8,8%, у т.ч. корів 15,1 %, свиней – 26,2 %, овець і кіз – 10,8 %. За даними Державної служби статистики України станом на 1 січня 2024 року в господарствах усіх категорій утримувалося 2156,2 тис. голів ВРХ, у т.ч. 1262,9 тис. корів, свиней – 5094,0 тис. голів, овець та кіз – 906,3 тис. голів [2]. Зменшення поголів'я сільськогосподарських тварин значно ускладнює ситуацію із забезпеченням населення України продуктами харчування тваринного походження. Так, споживання основних продуктів тваринництва на одну особу за рік в довоєнний період в Україні становило: по молоку та молочних продуктах лише 53 % раціональної норми, м'ясу та м'ясопродуктах – 67 %, яйцях – 95 % [3, с. 203]. Рівень споживання молокопродуктів є незадовільним і навіть нижчим за мінімальні норми. У період війни проблема забезпечення національної продовольчої безпеки стає ще більш актуальною. Для відновлення та підвищення продовольчої забезпеченості населення України в повоєнний час необхідні модернізація та структурна трансформація вітчизняного аграрного виробництва, орієнтовані на сталий розвиток і екологічно обґрунтовану спеціалізацію.

Проблеми скорочення поголів'я тварин тісно пов'язані з вимиранням аборигенних і локальних порід, неефективністю чинної системи селекції та зростаючою залежністю від імпорту генетичних ресурсів. «За останні роки в Україні зникло 15 вітчизняних порід і порідних груп (14,3 % світового списку) сільськогосподарських тварин, а саме: чотири породи коней, три породні групи свиней, три породи великої рогатої худоби, три породи овець та дві породи кіз. Лише 20 % племінних породних популяцій перебувають поза зоною ризику істотного зменшення поголів'я» [4, с. 15].

Діючий на сьогоднішній день підхід до селекції в тваринництві є недостатньо ефективним. «Існуюча система селекції у тваринництві за основними параметрами (система збору інформації, система випробування та методологія оцінки племінної цінності тварин, ведення обліку продуктивності тварин тощо) не відповідає сучасним стандартам країн ЄС. Практично не діє Закон України «Про племінну справу у тваринництві», зокрема в частині функціонування Загальнодержавної програми селекції у тваринництві та контролю за веденням племінної справи в країні. Така ситуація зумовила зниження конкурентоспроможності вітчизняних племінних ресурсів порівняно із зарубіжними та збільшення їх імпорту, а також повну втрату впливу вітчизняних племінних підприємств на окремі підгалузі тваринництва (промислове м'ясне та ячне птахівництво, свинарство, спортивне конярство). Масштаби імпорту селекційного матеріалу за окремими сегментами галузі набули критичного значення і становлять у молочному скотарстві (сперма, плідники) – 90 %, у свинарстві – 60 % (плідники), 30 % (маточне поголів'я); у промисловому птахівництві: м'ясному – 95 %, ячному – 84%» [4, с. 17]. Зростання залежності від імпорту генетичних ресурсів у тваринництві повинно стати поштовхом до повернення використання у виробничому процесі переважно вітчизняних генетичних ресурсів порід тварин як стратегічно важливого елемента національної безпеки [5].

Поточна ситуація має стати стартовою точкою для нового етапу розвитку тваринницької галузі в Україні. Вкрай важливо розробити дієві механізми підтримки аграріїв в умовах війни, а також програми державної допомоги для модернізації тваринництва та забезпечення його ефективного розвитку в майбутньому. Подальше функціонування галузі та її ефективність суттєво залежать від політики уряду та мотиваційного механізму. В умовах війни суб'єктам господарювання

розраховувати на значну державну підтримку недоцільно. Проте Уряд країни, у межах наявних ресурсів та залучаючи іноземні інвестиції, продовжує активну роботу щодо підтримки виробників тваринницької продукції.

Важливими напрямками розвитку тваринництва, зокрема молочного скотарства є: концентрація виробництва, в т. ч. на основі кооперації виробників; покращення кормової бази та племінної справи; модернізація матеріально-технічного забезпечення; інвестиційна підтримка як державних, так і міжнародних інституцій. Вирішення існуючих проблем у галузі сприятимуть взаємодія та узгодженість інтересів виробників, переробних підприємств та держави.

Для подолання кризового стану в галузі тваринництва та забезпечення її ефективного розвитку необхідно також вжити комплексних заходів щодо: запровадження ефективної системи стимулювання розвитку племінного тваринництва; вдосконалення системи селекції та розведення сільськогосподарських тварин; розробки та впровадження заходів зі збереження та відновлення вітчизняних порід тварин.

У контексті сталого розвитку такі напрями, як зелені бізнес-моделі, циркулярна біоекономіка, розвиток відновлювальної енергетики, комплексна боротьба зі шкідниками, зменшення втрат поживних речовин, перехід до сталого тваринництва через зниження залежності від критично важливих кормових матеріалів, використання альтернативних кормів, покращення добробуту тварин, у тому числі в питаннях транспортування та забою, доступ до якісного насіння для рослин, адаптованих до кліматичних змін, органічне виробництво та інші, все ще залишаються недостатньо використаними потенціалами для аграріїв України. Однак, для посилення внеску сільського господарства в стале виробництво і споживання, важливо враховувати глобальні тенденції під час відновлення галузі. Аграрні виробники повинні оперативнo адаптувати свої методи виробництва, максимально використовувати природні, технологічні, цифрові та космічні інновації для досягнення кращих результатів у збереженні клімату та навколишнього середовища, підвищенні стійкості до кліматичних змін, а також зменшенні та оптимізації використання пестицидів, добрив і антибіотиків.

Забезпечення сталого розвитку аграрної галузі є важливим завданням для держави, оскільки від цього залежить національна продовольча безпека, а також розвиток експортного потенціалу країни.

Література:

1. Інформаційно-аналітична довідка про стан водних ресурсів держави та особливості сільськогосподарського виробництва в умовах змін клімату. ІВПІМ НААН. URL: <http://naas.gov.ua/upload/iblock/78a/Інформаційна%20довідка%204.05.2020-конвертирован.pdf> (дата звернення: 25.01.2025).
2. Кількість сільськогосподарських тварин на 01 січня 2024 року. Державна служба статистики України. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2023/sg/ksqt/arh_ksqt2024_u.html (дата звернення: 25.01.2025).
3. Сільське господарство України за 2021 рік: статистичний збірник. / Відпов. за вип. О. Прокопенко. Київ: Державна служба статистики України, 2022. 220 с. URL: <https://stat.gov.ua/sites/default/files/2023-07/Статистичний%20збірник%20«Сільське%20господарство%20України»%202021%20рік%20.pdf> (дата звернення: 25.01.2025).
4. Гадзало Я. Вітчизняне сільське господарство в сучасних умовах: виклики та шляхи їх подолання. Доповідь на сесії Загальних зборів Національної академії аграрних наук України 29 листопада 2023 р. Київ : Національна академія аграрних наук, 2023. 58 с. URL: <http://naas.gov.ua/upload/iblock/9e1/ВІТЧИЗНЯНЕ%20СІЛЬСЬКЕ%20ГОСПОДАРСТВО%20В%20СУЧАСНИХ%20УМОВАХ%20ВИКЛИКИ%20ТА%20ШЛЯХИ%20ЇХ%20ПОДОЛАННЯ%20ЯРОСЛАВ%20ГАДЗАЛО.pdf> (дата звернення: 25.01.2025).
5. Тваринництво в Україні: які проблеми та перспективи очікують в майбутньому. 1 вересня 2023. URL: <https://pigua.info/uk/post/news-of-ukraine-and-world/tvarinnictvo-v-ukraini-aki-problemi-ta-perspektivi-ocikuut-v-majbutnomu> (дата звернення: 25.01.2025).

УПРАВЛІННЯ ВІДНОСИНАМИ ЗІ СПОЖИВАЧЕМ НА РИНКУ ПРОДОВОЛЬЧОГО РИТЕЙЛУ

Страшинська Л.В., доктор економічних наук, професор,
Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5345-0609>

На теперішній час сегмент продовольчого ритейлу, як і протягом останніх років, складає значну частку вітчизняної роздрібною торгівлі – 21 %. У жовтні 2024 року по всій Україні працювало 4722 магазини різного формату: від гіпер- та супермаркетів до магазинів біля дому. За 10 місяців їх кількість збільшилася на 228 точок, з урахуванням закриття 151 магазину.